

Leer

Vraag

Ontmoet

Lees

Doe

Taal & gezin

Samen met de Bibliotheek
de cyclus van
laaggeletterdheid doorbreken

UTRECHT
bisc

Inleiding

Lezen is van groot belang voor een goede taalbeheersing. Kinderen die goed kunnen lezen, behalen betere schoolresultaten en hebben daarna meer kans op het vinden van een passende plek in de maatschappij. Met lezen kun je dan ook niet vroeg genoeg beginnen.

In het ene gezin wordt meer gepraat en voorgelezen dan in het andere. Als kinderen in een taalarme omgeving opgroeien, is er een grote kans dat zij een taalachterstand oplopen. Het is niet makkelijk om zo'n achterstand in te halen. Kinderen verlaten de basisschool dan met taalproblemen en blijven ook in het voortgezet onderwijs achter met lezen en schrijven. Deze jongvolwassenen kunnen ook toekomstige ouders zijn. Als ze later zelf kinderen krijgen, is de kans groot dat ze weinig aandacht hebben voor taal en lezen in de opvoeding. Zo geven zij hun taalproblemen door aan hun eigen kinderen en ontstaat er een cyclus van laaggeletterdheid.

Samen in actie: een kansrijke start voor ieder kind

Om alle kinderen tussen nul en vier jaar een zo goed mogelijke start te geven, is het belangrijk dat ouders en professionals zich bewust worden van hun invloed op de taalontwikkeling van het jonge kind. De Bibliotheek kan samen met andere professionals rondom ouders en kinderen bouwen aan een stevige, structurele samenwerking om de taalontwikkeling te stimuleren. Onderzoek toont aan dat de gunstige effecten van deze gezinsaanpak al zichtbaar worden in de leerresultaten van kinderen in de basisschoolfase¹.

¹ Bus, A.G. & De Bondt, M. (2022). Vroeg begonnen, veel gewonnen – Een onderzoek naar de langetermijneffecten van BoekStart. Academische Uitgeverij Eburon.

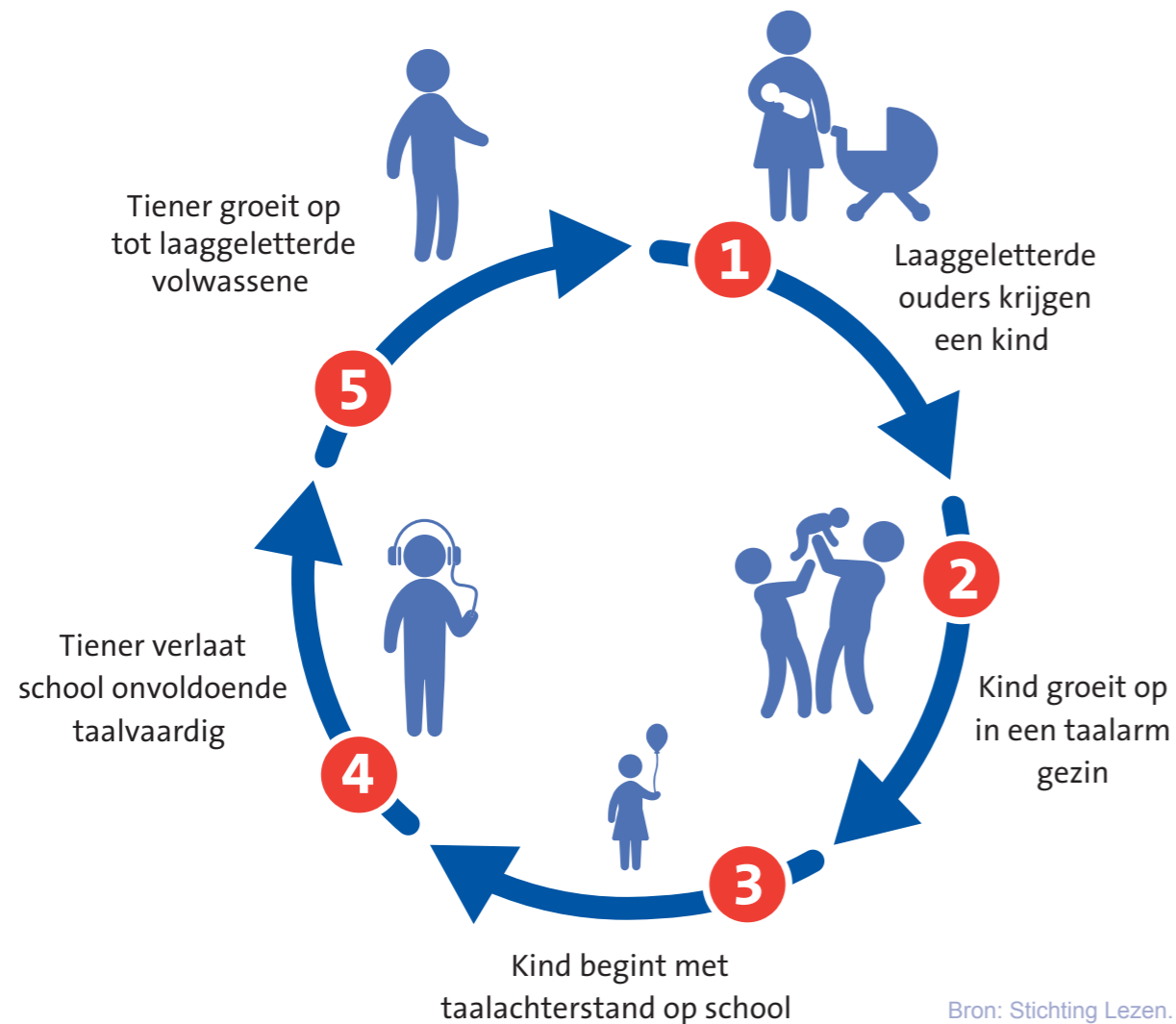
Gezinsaanpak

In Nederland hebben ongeveer 2,5 miljoen mensen in de leeftijd van 16 jaar en ouder moeite met lezen, schrijven en/of rekenen. Hierdoor is het voor hen lastig om volwaardig mee te draaien in de maatschappij. Zij hebben moeite met het invullen van formulieren, het gebruiken van een computer of het voorlezen aan hun kinderen. Laaggeletterdheid wordt helaas vaak van generatie op generatie doorgegeven. Als ouders moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen, krijgen hun kinderen dit dus vaak ook. Daarom is het belangrijk om laaggeletterdheid in het gezin aan te pakken.

Samen doorbreek je de cyclus van laaggeletterdheid

DE CYCLUS VAN LAAGGELETERDHEID

Kansrijke start

De eerste duizend dagen van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Zijn er in die periode tegenslagen, dan bestaat de kans dat een kind zich minder goed ontwikkelt. In het actieprogramma Kansrijke Start werken gemeenten en het Rijk samen met alle partijen die betrokken zijn bij de eerste duizend dagen van het kind (gerekend vanaf het begin van de zwangerschap) aan een goede start voor zoveel mogelijk kinderen. Denk hierbij aan organisaties die (aanstaande) ouders ondersteunen op verschillende gebieden, zoals het ziekenhuis, de verloskundige, het consultatiebureau, de GGD, kinderopvangorganisaties en scholen. En natuurlijk hoort ook de Bibliotheek in dit rijtje thuis, omdat de taalontwikkeling van kinderen belangrijk is voor een optimale kans op een goede toekomst.

Met de gezinsaanpak kan de Bibliotheek in samenwerking met organisaties uit het sociale en medische domein de cyclus van laaggeletterdheid doorbreken. Deze aanpak richt zich primair op het ondersteunen van ouders bij het stimuleren van de taal- en geletterdheidsontwikkeling van hun (jonge) kinderen thuis. Daarnaast wordt er met de gezinsaanpak ook ingezet op het verhogen van het taal- en geletterdheidsniveau van ouders zelf. De Bibliotheek helpt ouders om een meer talige omgeving te bieden aan hun kinderen. Door deze interventies is de kans kleiner dat kinderen problemen krijgen met taal. Vooral de eerste duizend dagen (van conceptie tot de tweede verjaardag) zijn van belang voor een kansrijke start voor ieder kind.

Gemeente Nieuwegein en Bibliotheek Nieuwegein

'Dankzij Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid initiatieven toetsen én borgen'

De gemeente Nieuwegein pakt laaggeletterdheid actief aan. Naast een lokaal plan over het onderwerp neemt de gemeente ook deel aan de pilot Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid. Hiermee neemt ze een voorschot op de beoogde regierol op de gezinsaanpak vanaf 2025. Onmisbare partner in dit alles is de Bibliotheek Nieuwegein. Twee bevlogen professionals doen hun verhaal. Marjon van de Ven is projectleider lokale geletterdheid van de gemeente. Gina van den Berg is programmaleider bij de bibliotheek.

"Het gemeentelijke plan Laaggeletterdheid maakt het makkelijk voor inwoners van Nieuwegein om hulp te vragen en te krijgen", legt Marjon uit. "We willen dat zoveel mogelijk mensen de Nederlandse taal beheersen, kunnen rekenen en digitaal vaardig zijn. Belangrijk, zodat iedereen op zijn eigen manier voldoende mee kan doen in de samenleving." De uitvoering van het plan doet de gemeente met samenwerkingspartners, waaronder de bibliotheek. Ook de deelname aan de pilot Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid komt hieruit voort. "We zijn al goed op weg, via de pilot bereiden we ons voor op onze regierol in 2025. Daardoor kunnen we nu en straks gericht aan de slag."

Marjon van de Ven

Wachlijsten delen

Marjon stelt in haar aanpak van laaggeletterdheid de inwoners centraal. Ze zorgde er bijvoorbeeld voor dat formele aanbieders van (taal)cursussen hun wachtlijst delen. "Hierdoor kunnen geïnteresseerden sneller starten met een non-formele cursus

of opleiding bij een samenwerkingspartner. Daarna stromen ze door naar formeel aanbod dat ze vervolgens vlotter en met grotere diploma- en certificaatkansen doorlopen." Het is een van de manieren waarop Marjon alvast voorsorteert op de regio die in 2025 bij gemeenten komt te liggen.

Inzichten

Over de werkwijze van de gemeente vertelt Marjon: "We werken met jaarthema's als gezondheid, geld, werk en gezin. Onderwerpen die een grote groep mensen aanspreekt en waarover we passend aanbod ontwikkelen. De gemeente heeft de leiding over het proces. We worden ondersteund door een kernteam dat bestaat uit de bibliotheek, het Taalhuis, welzijnsorganisatie Movactor, onderwijsaanbieder Prago en de formele aanbieder NLTraining. Per thema sluiten andere relevante samenwerkingspartners aan. Zo komen we tot een integrale samenwerking waarbij het thematisch aanbod goed op elkaar aansluit, partijen elkaar weten te vinden en waarbij we - het belangrijkste - de inwoners goed begeleiden."

Weg wijzen

Ook voor de bibliotheek is de gezinsaanpak een belangrijk thema. Gina van den Berg verbindt daarbij intern de verschillende programmaliijnen zodat inwoners hun eigen ontwikkeltraject kunnen volgen binnen het bestaande aanbod. "We ontwikkelden Taalbrigade Kids. Hierbij oefenen ouders met de Nederlandse taal. Tegelijkertijd speelt en zingt onze Voorleesconsulent met de kinderen tot vier jaar. Zo oefenen ouders en kinderen, ieder op hun eigen niveau, het Nederlands en vergroten zo hun woordenschat. Pluspunt is dat we hiermee voor de kinderen de stap naar de voor- en vroegschoolse educatie verkleinen. Bovendien ervaren ouders en kinderen het plezier van het voorlezen."

Gina van den Berg

Daarnaast werkt de bibliotheek graag en veelvuldig samen met haar partners. "Momenteel zitten we nog midden in een verbouwing. Straks sluiten onze dienstverlening en programmering aan op het consultatiebureau, de instantie voor werk en inkomen en de welzijnsorganisatie die in hetzelfde pand zitten. Ons Jonge Kind-plein staat dan bijvoorbeeld pal voor het consultatiebureau, waardoor jonge ouders al snel in aanraking komen met de collectie en activiteiten voor het jonge kind."

Samenwerking

"We kunnen niet zonder de bibliotheek als het gaat om de Gemeentelijke Gezinsaanpak", zegt Marjon. "Zij zijn voor ons, samen met alle samenwerkingspartners in Nieuwegein, aanjager van de basisvaardigheden aanpak. We kunnen elkaar goed vinden, zitten bij elkaar in de buurt en delen hetzelfde

doel: actief aan de slag met laaggeletterdheid." Gina ziet de bibliotheek vooral in de rol van verbinder en kennispartner die het bewustzijn voor laaggeletterdheid zo groot mogelijk maakt. "Wij zijn de partij waar de coach van een sportclub naar verwijst bij signalen van laaggeletterdheid in een gezin. Vanuit de vertrouwensrelatie tussen een trainer en een pupil of ouder komen wij in beeld en ondersteunen met passend aanbod. Of we verwijzen door naar een formele taalaanbieder of het Taalhuis."

Meer handvatten

Gina en Marjon zijn positief over de samenwerking binnen de pilot. Gina vertelt dat ze voorheen altijd intuïtief werkte, maar nu meer handvatten heeft om processen op te stellen. "Het brengt ons verder, vooral omdat er meer aandacht is voor toetsing en borgen van activiteiten door de bouwstenen." Marjon besluit: "We hebben alle samenwerkingspartners aan boord en zorgen voor een breed gedragen aanpak. Hiermee verstevigen we onze voorsprong en zijn we klaar voor 2025. Met de gemeente in de rol van de verbindende regisseur die samenwerkingspartners faciliteert."

De gezinsaanpak en de Bibliotheek

Om iedereen de kans te geven om volwaardig deel te nemen aan onze maatschappij, is het belangrijk dat we laaggeletterdheid bestrijden bij volwassenen en voorkomen bij nieuwe generaties. We leven immers in een maatschappij waarin taal de boventoon voert.

De Bibliotheek gelooft in een gezinsaanpak die:

- onderdeel is van een visie;
- gedragen wordt door professionals vanuit verschillende disciplines en organisaties;
- aansluit bij bestaande (landelijke) lijnen;
- aansluit bij de behoeftes van het gezin.

Bouwstenen van gezinsaanpak

De gezinsaanpak is complex. In bibliotheekorganisatie zijn mensen uit meerdere teams en lagen betrokken. Bovendien werkt de Bibliotheek nooit alleen aan de gezinsaanpak, maar altijd samen met partners uit verschillende domeinen, waaronder de gemeente. En natuurlijk met gezinnen zelf. Om dit alles in goede banen te leiden, is de gezinsaanpak opgebouwd uit verschillende bouwstenen.

De 6 bouwstenen

Netwerk & Beleid: beleidsvorming in de bibliotheek en in de samenwerking met lokale partners.

Financiering: financiering van de gezinsaanpak en bijbehorende strategische keuzes in het samenwerkingsnetwerk.

Expertise: expertiseontwikkeling van professionals en inhoudelijke informatie over de gezinsaanpak.

Activiteiten: activiteiten, voorbeelden en houvast om te bepalen welk aanbod kansrijk is.

Monitoring & Onderzoek: monitoring en (wetenschappelijke) onderzoeken van activiteiten en programma's.

Communicatie: communicatie met partners en gezinnen. Denk hierbij ook aan eenvoudig communiceren, zodat ouders die moeite hebben met lezen en schrijven de informatie kunnen begrijpen.

Herkennen en doorverwijzen

Als je weet dat 2,5 miljoen Nederlanders moeite hebben met lezen en schrijven is het aannemelijk dat een deel van de ouders van jonge kinderen laaggeletterd of niet-digitaal vaardig is. Maar laaggeletterdheid is moeilijk te herkennen. Veel mensen schamen zich ervoor en zullen er niet snel voor uitkomen. De Bibliotheek kan professionals helpen om de signalen die laaggeletterden onbewust tonen te leren herkennen. Ook kunnen zij met verschillende programma's de lees- en taalvaardigheid van laaggeletterden verbeteren en het leesplezier stimuleren.

Taalarm

Een taalarme omgeving is een omgeving waar nauwelijks interactie plaatsvindt. Kinderen die in een taalarme omgeving opgroeien hebben geen talige rolmodellen. Ze hebben weinig mogelijkheid om de woordenschat te vergroten. Een taalomgeving kan in iedere taal arm zijn. Het heeft niets te maken met de specifieke taal die er in een gezin wordt gesproken.

De signalen
van laaggeletterden
herkennen

Taalrijke thuisomgeving

Met verschillende programma's en initiatieven kan de Bibliotheek laaggeletterde ouders ondersteunen om de thuisomgeving taalrijker te maken. Een taalrijke thuisomgeving stimuleert namelijk de taalontwikkeling van het jonge kind. Zo doen alle bibliotheken in Nederland mee aan BoekStart, een koffertje met daarin twee babyboekjes dat ouders gratis voor hun baby kunnen afhalen in de bibliotheek. Bibliotheken werken hiervoor samen met consultatiebureaus. Ook zijn er voorbeelden van bibliotheken die samenwerken met bijvoorbeeld verloskundigenpraktijken, kraamzorgorganisaties en kinderopvang.

Heb je belangstelling om ook zo'n samenwerking aan te gaan? Neem dan contact op met de bibliotheek bij jou in de buurt.

Een taalrijke
thuisomgeving stimuleert
de taalontwikkeling

Kenmerken van een taalrijke thuisomgeving

- **Voorlezen en boeken:** er zijn kinderboeken in huis en ouders lezen regelmatig aan hun kinderen voor.
- **Gesprekken en interactie:** er is veel ruimte voor gesprekken en interactie binnen het gezin. Ouders praten met hun kinderen, stellen vragen en luisteren naar wat hun kinderen te zeggen hebben.
- **Taalspelletjes en activiteiten:** ouders ondernemen activiteiten die de woordenschat en taalvaardigheid van hun kinderen bevorderen. Er is aandacht voor woordspelletjes, rijmpjes, liedjes, raadsels of taalpuzzels in het gezin.
- **Media en technologie:** ouders hebben aandacht voor educatieve programma's,

films, muziek en apps die de taalontwikkeling van kinderen ondersteunen. Ook wordt er in het gezin bewust omgegaan met media en technologie.

- **Rolmodel:** ouders (en andere familieleden) zijn rolmodellen door correct en gevarieerd taalgebruik te hanteren. Ze moedigen kinderen aan om te communiceren.

Muziek & taalontwikkeling

Muziek en zingen zorgen voor een rijke spraakontwikkeling. Ook heel jonge kinderen die nog niet (veel) praten kunnen via liedjes hun stem leren gebruiken. Ze zijn gevoelig voor de rijm en herhalende elementen. Met klanken leggen kinderen het fundament van de taalontwikkeling.

Voorbeelden van gezinsaanpak bij de Bibliotheek

De BoekStartcoach

De BoekStartcoach is een medewerker van de bibliotheek die wekelijks op het consultatiebureau komt. De BoekStartcoach ondersteunt de jeugdarts en -verpleegkundige door met ouders in gesprek te gaan en gerichte voorleesondersteuning te bieden. Zo bouwt de BoekStartcoach een nauwe band op met ouders en wordt de coach een vertrouwd gezicht, ook in de bibliotheek. Laagtaalvaardige ouders gaan na de kennismaking op het consultatiebureau makkelijker naar de bibliotheek.

De BoekStartcoach

BoekStart
K&V
de Bibliotheek

De VoorleesExpress

Kinderen die moeite hebben met taal krijgen door de vrijwilligers van de VoorleesExpress extra aandacht. De vrijwilliger komt twintig keer bij het gezin thuis om met het kind én de ouders aan de slag te gaan met taal en (voor)lezen. Dus gewoon aan de keukentafel of gezellig op de bank. Samen taalspelletjes doen en (voor)lezen maken taal leuk. En dan gaat de taalontwikkeling van een kind al snel als een trein!

Mediaopvoeding

Media spelen een grote rol in het leven van jonge kinderen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de tablets, smartphones en televisie die in hun directe omgeving aanwezig zijn. En ook (voorlees)boekjes maken deel uit van het media-aanbod. Het is een taak van ouders om kinderen te leren bewust, veilig en gezond om te gaan met media. De bibliotheek heeft veel kennis in huis over de taal- en mediaopvoeding van het jonge kind en kan ouders helpen bij de mediaopvoeding.

Meertaligheid

Voorlezen kan in alle talen. Voor de taalontwikkeling maakt het niet uit in welke taal er wordt voorgelezen. Wel is het belangrijk dat er wordt voorgelezen. De bibliotheek is taalvriendelijk. Er zijn kinderboeken in het Nederlands aanwezig, maar ook in andere talen. Ook is er het aanbod van digitale prentenboeken van Bereslim². En kinderen tot 18 jaar kunnen gratis boeken lenen.

² Bereslim is een aanbieder van digitale prentenboeken en spellen die de taalontwikkeling en het leergedrag van het jonge kind stimuleren.

Vraag naar het volledige aanbod gezinsaanpak bij de bibliotheek!

Colofon

Deze publicatie is tot stand gekomen binnen de projecten Educatie en Basisvaardigheden van BiSC.

© BiSC, mei 2024

PROVINCIE **UTRECHT**

Kijk voor meer informatie op cubiss.nl/gezinsaanpak

Heb je vragen over de gezinsaanpak?

Neem dan contact op met de bibliotheek bij jou in de buurt!